

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

Затверджено на засіданні кафедри
Правового регулювання економіки
Протокол № 3 від 19.10.2015 р.

**Програма
навчальної дисципліни
"Право"**

**для студентів освітньо-професійної програми підготовки
бакалаврів інженерних напрямів**

Укладач: Старший викладач кафедри правового регулювання економіки, к.ю.н. Коршакова О. М.

Відповідальний за випуск:
зав. каф. правового регулювання економіки,
професор, к.ю.н Сергієнко В.В.

ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016

1. Вступ

Навчальна дисципліна «Право» є фундаментальною наукою, яка має методологічне значення для всіх галузей знань.

Вивчення студентами технічного спрямування даної навчальної дисципліни закладає теоретичну базу для подальшого вивчення юридичних наук, формує навички аналізу державно-правових явищ.

Навчальна дисципліна «Право» спрямована на формування цілісного розуміння основних закономірностей виникнення, розвитку і функціонування держави і права та оволодіння понятійним апаратом теорії держави і права.

Формою контролю є залік та іспит. Завершується навчальний курс підготовкою та захистом курсової роботи.

Метою викладання даної навчальної дисципліни є формування у студентів компетентностей щодо системи знань основних принципів та фундаментальних категорій теорії держави та права.

Для досягнення зазначеної мети вирішуються такі **завдання**:

- засвоєння основних положень теорії держави та права;
- застосування набутих знань у вирішенні практичних питань та конкретних практичних ситуацій.

Об'єктом навчальної дисципліни є загальні поняття держави та права.

Предметом навчальної дисципліни є правовідносини.

Пререквізити: вивчення даної навчальної дисципліни студент розпочинає, отримавши фундаментальні знання з предметів базової середньої освіти.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

понятійний апарат, що застосовується у теорії держави та права;

поняття та форми держави;

поняття та види соціальних норм та місце серед них права;

поняття та сутність джерел права;

поняття та систему права України;

поняття та сутність правовідношення;

поняття та види систематизації права;
 поняття та сутність правомірної поведінки та правової культури;
 поняття державного апарату та ознаки державних органів;
 характер та специфіку юридичної відповідальності;
 поняття та види правопорушень.

вміти:

аналізувати норми права в системі соціальних регуляторів;
 здійснювати пошук та систематизацію джерел права;
 вирішувати проблемні завдання за допомогою норм права;
 орієнтуватись в правових системах;
 класифікувати держави за типами та формами;
 орієнтуватись у юридичній відповідальності.

У процесі викладання навчальної дисципліни основна увага приділяється оволодінню студентами професійною компетентністю, що наведена в табл. 1.

Структуру складових професійних компетентностей та їх формування відповідно до Національної рамки кваліфікацій України наведено в таблиці 2.

Таблиця 1

**Професійна компетентність, яка отримується студентами після
вивчення навчальної дисципліни**

Назва компетентності	Складові компетентності
Здатність усвідомлювати та аналізувати особливості правового регулювання суспільних відносин	Визначати поняття та сутність держави
	Визначати типи та форми держави
	Визначати правову природу державного апарату
	Визначати склад державних органів
	Визначати особливості походження держави та права
	Аналізувати джерела права

	Визначати місце права серед соціальних регуляторів
	Визначати сутність права та форми права
	Визначати особливості та склад правовідношення
	Визначати види та склад юридичної відповідальності
	Визначати сутність та склад правопорушення

Таблиця 2

**Структура складових професійних компетентностей з навчальної дисципліни
"Право" за Національною рамкою кваліфікацій України**

Складові компетентності, яка формується в рамках теми	Пререквізити	Знання	Вміння	Комунікації	Автономність і відповідальність
1	2	3	4	5	6
Тема 1. Загальні засади теорії держави та права					
Визначати основні засади сутності та походження держави	Сутність поняття «держава», ознаки держави та теорії походження держави	Знання поняття держави, основних теорій походження держави	Ідентифікувати ознаки держави, класифікувати державу за типами та теоріями походження держав	Ефективно формувати комунікаційну стратегію щодо використання положень сутності держави	Відповідальність за точну ідентифікацію суспільних відносин, що входять до предмету правового регулювання
Тема 2. Форми держави					
Визначати поняття та форми держави	Сутність поняття форми держави	Знання форм держави	Класифікувати держави за формами устрою, політичного режиму та форми влади	Презентувати результати класифікації держав за формами	Відповідальність за точність і коректність визначення поняття та форми держави

1	2	3	4	5	6
Тема 3. Функції держави та державний апарат					
Визначати види та особливості держави та сутність державного апарату	Сутність поняття та видів функцій держави, сутність державного апарату	Знання функцій держави, їх види, знання сутності державного апарату	Ідентифікувати державні органи за функціями	Презентувати результати визначення суб'єктного складу державного апарату	Відповідальність за точність визначення функцій держави та визначення державного органу
Тема 4. Поняття та сутність права					
Визначення поняття та сутності права	Сутність поняття «право»	Знання поняття і сутності права, теорії походження права	Ідентифікувати суспільні відносини, що підпадають під регулювання правом	Презентувати результати визначення поняття та ознак права	Відповідальність за точну ідентифікацію норм права
Тема 5. Джерела права					
Визначення поняття та видів джерел права	Визначення поняття "джерела права" та їх види	Знання основних джерел права та правових систем	Визначати особливості джерел права та правових систем	Презентувати результати визначення правових систем та особливостей джерел права	Відповідальність за точну ідентифікацію джерел права

1	2	3	4	5	6
Тема 6. Система права					
Визначати поняття та структуру системи права	Поняття системи права, галузі права, норми права	Знання поняття і сутності системи права	Визначати та аналізувати систему права України	Презентувати поняття і сутність галузей права України	Відповідальність за точну ідентифікацію системи права, галузей, інститутів та норми права
Тема 7. Правовідношення					
Визначати поняття та склад правовідношення	Сутність та склад правовідношення	Знання сутності та складу правовідношення, підстав виникнення правовідношення	Визначати склад правовідношення, юридичні факти	Презентувати результати визначення правовідношення та підстав його виникнення	Відповідальність за точну ідентифікацію правовідношення
Тема 8. Правомірна поведінка					
Визначати складові правової культури та правову свідомість	Визначення понять "правова культура", «правосвідомість», «правомірна поведінка»	Знання основних ознак правомірної поведінки, сутності правової культури та правосвідомості	Визначати особливості правомірної поведінки	Презентувати результати визначення поняття правової культури та правосвідомості	Відповідальність за точну ідентифікацію правомірної поведінки

1	2	3	4	5	6
Тема 9. Правопорушення					
Здійснювати характеристику правопорушення та його склад	Поняття «правопорушення», склад правопорушення	Знання складу правопорушення та видів правопорушень	Визначати особливості та види правопорушень, склад правопорушення	Презентувати результати визначення поняття та ознак правопорушення та злочину	Відповідальність за точну ідентифікацію правопорушення
Тема 10. Юридична відповідальність					
Здійснювати правову характеристику поняття та видів юридичної відповідальності	Сутність поняття «юридична відповідальність»	Знання поняття та виду юридичної відповідальності	Визначати особливості та види юридичної відповідальності, підстави настання відповідальності	Презентувати результати визначення поняття та видів юридичної відповідальності	Визначати особливості юридичної відповідальності, підстави звільнення від настання відповідальності

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 годин (5 кредитів ЄКТС). Форма підсумкового контролю – іспит.

2. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальні положення держави і права

Тема 1. Поняття та походження держави

1. Загальна характеристика первісного суспільства.

Суспільно-родовий лад: економічні відносини, влада і соціальні норми.

2. Влада і соціальні норми у додержавний період.

Закономірності походження держави і права. Роль економічних, географічних, демографічних та інших факторів в утворенні держави і права. Перехід від економіки, що присвоює до економіки, що виробляє як передумова появи держави і права.

3. Причини й умови походження держави і права.

Основні ознаки держави, що відрізняють його від органів влади родоплемінного суспільства. Особливості становлення державності у різних народів світу. Східний, азіатський шлях виникнення держави. Виникнення європейських держав.

4. Форми походження держав.

5. Характеристика теорій походження держави і права: теологічної, патріархальної, договірної та ін.

Різноманітність теорій походження держави і права. Теологічна, патріархальна, психологічна, договірна, насильницька і марксистська концепції походження держави і права.

Тема 2. Форми держави

1. Поняття та основні ознаки держави.

2. Сутність держави та її еволюція

Сучасні проблеми розуміння сутності держави. Класове і

загальнолюдське в суті держави. Поняття держави. Ознаки держави. Співвідношення понять: держава, країна, суспільство, політична влада.

3. Типи і форми держави

Поняття форми держави. Форми правління. Форми державного устрою: поняття, види. Державний режим як складова частина форми держави. Шляхи і способи зміни форми держави.

4. Формаційний підхід: його достоїнства та недоліки.

5. Цивілізаційний підхід: його достоїнства та недоліки.

Проблеми типології держав. Типологія і класифікація держав. Критерії типології. Формаційний підхід до типології держав. Цивілізаційний підхід до типології держав. Держава перехідного типу

Тема 3. Функції держави та державний апарат

1. Поняття і класифікація функцій держави: постійні і тимчасові внутрішні і зовнішні.

Поняття і характерні риси функцій держави. Обумовленість функцій держави його сутністю. Завдання і функції держави, їх співвідношення.

2. Форми і методи здійснення функцій держави: поняття і види.

Класифікація функцій держави. Внутрішні і зовнішні функції сучасної України. Методи і форми здійснення функцій держави.

3. Поняття механізму держави.

Поняття механізму держави. Співвідношення механізму держави та його апарату. Поділ влади в державному механізмі

4. Принципи організації та діяльності державного апарату.

5. Різновиди сучасних систем державних органів.

6. Державний орган: поняття та ознаки.

7. Види державних органів.

Органу держави, його ознаки. Органи держави і місцевого самоврядування. Принципи організації і діяльності державного апарату. Державні службовці.

Тема 4. Поняття та сутність права

1. Поняття та сутність права.

Сутність та зміст права. Основні концепції праворозуміння. Нормативне визначення права. Основні ознаки права.

2. Теорії походження права.

Поняття права в об'єктивному та суб'єктивному сенсах.

Природне право і позитивне право. Право і закон. Принципи права: поняття і види. Функції права.

3. Право як державний регулятор суспільних відносин

Соціальні норми: поняття і класифікація. Економічні, політичні, корпоративні норми. Право і звичай. Право і релігійні норми. Взаємозв'язок права і моралі. Право, технічні та інші норми

4. Поняття та види принципів права.

5. Співвідношення переконання і примусу в праві.

6. Функції права: поняття і класифікація.

Тема 5. Джерела права

1. Поняття правової сім'ї.

Проблеми типології права. Критерії типології.

Характерні риси і джерела рабовласницького права. Феодальне право: сутність, основні риси і форми. Особливості буржуазного права. Юридичний світогляд буржуазії. Форми буржуазного права.

2. Поняття і види джерел (форм права).

Правова система суспільства: поняття і структура. Класифікація правових систем. Основні правові сім'ї народів світу. Спадкоємність у праві.

3. Поняття і види нормативних актів.

4. Підзаконні нормативні акти: поняття, ознаки, види.

5. Дія нормативних актів у часі, просторі і за колом осіб.

Поняття форм і джерел права. Основні види джерел права в сучасних державах. Джерела (форми) українського права. Межі дії нормативних правових актів у часі, у просторі і по колу осіб.

6. Правовий звичай, юридичний прецедент, нормативний договір.

Тема 6. Система права

1. Поняття системи права, її відмінність від правової системи.

Поняття та структурні елементи системи права. Галузь і інститут права. Підстави розподілу права на галузі та інститути.

2. Предмет і метод правового регулювання норм права на галузі.

Система права і система нормативних актів, їх співвідношення. Загальна характеристика системи права, її відмінність від правової системи. Внутрішньодержавне і міжнародне право. Публічне і приватне право. Матеріальне і процесуальне право.

3. Поняття галузі права.

4. Загальна характеристика галузей права.

5. Інститут права: поняття і види.

6. Система права України.

7. Система права і система законодавства, їх співвідношення і взаємозв'язок.

8. Поняття норми права.

9. Ознаки правової норми.

10. Структура норми права.

11. Норми права і статті нормативного акта: їх співвідношення.

Юридичний процес, його види. Підстави і прояви системності права.

12. Класифікація правових норм.

Тема 7. Правовідношення

1. Правові відносини: поняття та ознаки.

Поняття і ознаки правових відносин. Норми права і правові відносини. Види правовідносин.

2. Види правових відносин.

3. Поняття і види суб'єктів правових відносин.

4. Правоздатність і дієздатність суб'єктів права.

Суб'єкти правових відносин. Їх характерні риси і класифікація. Фізичні та юридичні особи. Правосуб'єктність. Правоздатність, дієздатність, деліктоздатність.

5. Суб'єктивні права і обов'язки як юридичний зміст правовідносин.

Зміст правових відносин: фактична і юридична. Суб'єктивне право і юридична обов'язок. Поняття і види об'єктів правовідносин.

6. Об'єкти правовідносин: поняття і види.

7. Поняття та класифікація юридичних фактів.

Юридичні факти. Їх основні риси та класифікація. Прості і складні юридичні факти. Юридичний склад.

Тема 8. Правомірна поведінка

1. Поняття та структура правосвідомості.

2. Поняття та структура правової культури суспільства та особистості.

Поняття і значення законності. Законність, законодавство і демократія. Принципи законності.

3. Правове виховання як цілеспрямоване формування правової культури громадян.

Законність і державна дисципліна. Гарантії законності: поняття і види. Поняття, цінність і об'єктивна необхідність правопорядку. Правопорядок і громадський порядок. Співвідношення законності і правопорядку.

4. Поняття і види правомірної поведінки.

Поняття і види поведінки особистості в сфері права. Правомірна поведінка, її характерні риси.

5. Правова активність особистості.

Об'єктивна та суб'єктивна сторони правомірної поведінки. Види правомірної поведінки. Правова активність особистості. Стимулювання правомірних діянь.

Тема 9. Правопорушення

- 1. Поняття і ознаки правопорушення.*
- 2. Юридичний склад правопорушення.*

Поняття і ознаки правопорушення. Склад правопорушення. Суб'єкт і об'єкт, суб'єктивна та об'єктивна сторони правопорушення.

- 3. Суб'єкт і об'єкт, суб'єктивна та об'єктивна сторони правопорушень.*
- 4. Види правопорушень.*
- 5. Злочини і проступки.*

Значення складу правопорушення для юридичної практики. Види правопорушень. Злочини і проступки. Причини правопорушень.

Тема 10. Юридична відповідальність

- 1. Юридична відповідальність як різновид соціальної відповідальності.*

Юридична відповідальність як різновид соціальної відповідальності. Поняття, ознаки і види юридичної відповідальності. *Поняття, ознаки і види юридичної відповідальності.*

- 2. Цілі і принципи юридичної відповідальності.*

Цілі і принципи юридичної відповідальності. Обставини, що виключають протиправність діяння.

- 3. Обставини, що виключають протиправність діяння.*
- 4. Підстави звільнення від юридичної відповідальності.*

3. Теми та плани семінарських занять

Семінарське заняття – форма навчального заняття, за якої викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких студенти готують тези виступів. На кожному семінарському занятті викладач оцінює підготовлені студентами доповіді та презентації з окреслених питань (табл. 3.1), їх виступи, активність у дискусії, вміння формулювати і відстоювати свою позицію тощо. Підсумкові бали за кожне семінарське заняття виставляються у відповідний журнал. Отримані студентом бали за окремі семінарські

заняття враховуються в процесі накопичення підсумкових балів з даної навчальної дисципліни.

Таблиця 3.1

Плани семінарських занять

Назва теми	Програмні питання
Змістовий модуль 1. Загальні положення держави і права	
Тема 1. Поняття та походження держави	Тема семінарського заняття "Поняття та походження держави": 1. Загальна характеристика первісного суспільства. 2. Влада і соціальні норми у додержавний період. 3. Причини й умови походження держави і права. 4. Форми походження держав. 5. Характеристика теорій походження держави і права: теологічної, патріархальної, договірної та ін.
Тема 8. Правомірна поведінка	Тема семінарського заняття "Правомірна поведінка": 1. Поняття та структура правосвідомості. 2. Поняття та структура правової культури суспільства та особистості. 3. Правове виховання як цілеспрямоване формування правової культури громадян. 4. Поняття і види правомірної поведінки. 5. Правова активність особистості.

4. Теми практичних занять

Практичне заняття – форма навчального заняття, за якої викладач організовує детальний розгляд окремих теоретичних положень навчальної дисципліни і формує вміння та навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом сформульованих завдань. Проведення таких занять ґрунтується на попередньо підготовленому

методичному матеріалі – тестах для виявлення ступеня оволодіння необхідними теоретичними положеннями, наборі завдань різного рівня складності для розв'язування їх на занятті. Воно включає проведення попереднього контролю знань, вмінь і навичок студентів, постановку загальної проблеми викладачем та її обговорення за участю студентів, розв'язування завдань із їх обговоренням, розв'язування контрольних завдань, їх перевірку, оцінювання (табл. 4.1).

Таблиця 4.1

Перелік тем практичних занять

Назва змістового модуля	Теми практичних занять (за модулями)
1	2
Змістовий модуль 1. Загальні положення держави і права	Завдання 1. Поняття та походження держави
	Завдання 2. Форми держави
	Завдання 3. Функції держави та державний апарат
	Завдання 4. Поняття та сутність права
	Завдання 5. Джерела права
	Завдання 6. Система права
	Завдання 7. Правовідношення
	Завдання 8. Правомірна поведінка
	Завдання 9. Правопорушення
	Завдання 10. Юридична відповідальність

5. Самостійна робота

Самостійна робота студента (СРС) – це форма організації навчального процесу, за якої заплановані завдання виконуються студентом самостійно під методичним керівництвом викладача.

Основні види самостійної роботи, які запропоновані студентам для

засвоєння теоретичних знань та формування практичних навичок з навчальної дисципліни, наведені в табл. 5.1.

Таблиця 5.1

Завдання для самостійної роботи студентів та форми її контролю

Назва теми	Зміст самостійної роботи студентів	Форми контролю СРС
1	2	4
Змістовий модуль 1. Загальні положення держави і права		
<i>Тема 1. Поняття та походження держави</i>	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття, огляд теоретичного матеріалу з теми "Теорії походження держави "	Презентація результатів
<i>Тема 2. Форми держави</i>	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття. Огляд теоретичного матеріалу з теми " Типологізація держав"	Презентація результатів
<i>Тема 3. Функції держави та державний апарат</i>	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття. Виконання <i>індивідуальних завдань</i> " Складання схеми державного апарату України". Підготовка до контрольної роботи за темами 1-3	Захист індивідуального завдання. Презентація результатів
<i>Тема 4. Поняття та сутність права</i>	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою; виконання <i>індивідуального завдання</i> "Теорії походження права"	Письмова контрольна робота за темами 1-3
<i>Тема 5. Джерела права</i>	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття. Виконання <i>індивідуального завдання</i> "Складання порівняльної таблиці джерел права"	Захист індивідуального завдання

Тема 6. Система права	Підготовка до <i>практичного заняття</i> з теми "Соціальні регулятори". Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою; підготовка до практичного заняття. Підготовка до контрольної роботи.	Презентація результатів.
Тема 7. Правовідношення	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття. Виконання <i>індивідуального завдання на тему «Склад правовідношення»</i>	Написання контрольної роботи за темами 4-7
Тема 8. Правомірна поведінка	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. <i>Есе на тему "Правова культура та правосвідомість"</i>	Захист індивідуального завдання
Тема 9. Правопорушення	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття. Виконання <i>індивідуального завдання "Дослідження складу правопорушення"</i>	Перевірка есе. Захист індивідуального завдання
Тема 10. Юридична відповідальність	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Виконання <i>індивідуального завдання "Підстави звільнення від юридичної відповідальності"</i>	Захист індивідуального завдання. Презентація результатів

6. Методи навчання

У процесі викладання навчальної дисципліни для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів передбачене застосування як активних, так і інтерактивних навчальних технологій, серед яких: лекції проблемного характеру, міні-лекції, робота в малих групах, семінари-дискусії, мозкові атаки, кейс-метод, презентації, ознайомлювальні (початкові) ігри, метод проектної роботи, комп'ютерні симуляції, метод Дельфі, метод сценаріїв, банки візуального супроводу (табл. 6.1 і 6.2).

**Розподіл форм та методів активізації процесу навчання
за темами навчальної дисципліни (лекційні заняття)**

Тема	Практичне застосування навчальних технологій
1	2
Тема 1. Поняття та походження держави	Міні-лекція з питання "Устрій первісного суспільства", робота в малих групах, презентація результатів, банки візуального супроводу
Тема 2. Форми держави	Міні-лекція з питання "Монархічні держави сучасного світу", банки візуального супроводу
Тема 3. Функції держави та державний апарат	Лекція проблемного характеру з питання "Державний апарат України", робота в малих групах, презентація результатів, банки візуального супроводу
Тема 4. Поняття та сутність права	Міні-лекція з питання "Поняття праворозуміння", робота в малих групах, презентація результатів, банки візуального супроводу
Тема 5. Джерела права	Лекція проблемного характеру з питання "Перспективи прецеденту як джерела права України", робота в малих групах, презентація результатів, банки візуального супроводу
Тема 6. Система права	Лекція проблемного характеру з питання "Система галузей права України»
Тема 7. Правовідношення	Міні-лекція з питання "Юридичні факти", банки візуального супроводу припинення діяльності підприємницького товариства»
Тема 8. Правомірна поведінка	Міні-лекція з питання "Правотворча діяльність", банки візуального супроводу
Тема 9. Правопорушення	Лекція проблемного характеру з питання "Суб'єктний склад правопорушення", робота в малих групах, презентація результатів, банки візуального супроводу
Тема 10. Юридична відповідальність	Міні-лекція з питання "Казус як підстава звільнення від настання відповідальності", банки візуального супроводу

**Використання методик активізації процесу навчання
(семінарські та практичні заняття)**

Тема навчальної дисципліни	Практичне застосування методик	Методики активізації процесу навчання
Тема 1. Поняття та походження держави	<i>Семінарське заняття.</i> Тема: "Поняття та походження держави"	Семінари-дискусії, презентації
Тема 2. Форми держави	<i>Завдання 2.</i> Групова робота: Держави, які існували на території України. Розгляд теорій походження держави і права через призму сьогодення.	Семінари-дискусії, презентації, робота в малих групах
Тема 3. Функції держави та державний апарат	<i>Завдання 3.</i> "Складання схеми державних функцій України"	Робота в малих групах, мозкові атаки
Тема 4. Поняття та сутність права	<i>Завдання 4.</i> Міждисциплінарність понять права. Візуалізація понять права з позиції різних наук	Робота в малих групах, мозкові атаки
Тема 5. Джерела права	<i>Завдання 5.</i> Візуалізація класифікації норм права та їхніх елементів.	Робота в малих групах, мозкові атаки, метод Дельфі, презентації
Тема 6. Система права	<i>Завдання 6.</i> «Межі дії нормативних актів» з наведенням конкретних прикладів у діючому законодавстві	Робота в малих групах, мозкові атаки
Тема 7. Правовідношення	<i>Завдання 7.</i> «Структура правовідносин»: розбір ситуації за елементами правовідносин	Робота в малих групах, мозкові атаки, метод Дельфі, презентації

Тема 8. Правомірна поведінка	<i>Завдання 8.</i> Різноманіття галузей права. Правотворення як процес самоорганізації права.	Робота в малих групах, мозкові атаки, метод Дельфі, презентації
Тема 9. Правопорушення	<i>Завдання 9.</i> «Правопорушення»: розгляд правопорушення за його складовими	Робота в малих групах, мозкові атаки
Тема 10. Юридична відповідальність	<i>Завдання 10.</i> Розгляд особливостей юридичної відповідальності	Робота в малих групах, мозкові атаки

7. Рекомендована література

1. Захарченко П.П. Історія держави та права України: Навч. посіб. для дист. навч. – К.: Університет «Україна», 2005. – 208 с.

2. Історія держави і права України. У 2-х томах. ТОМ 1. / За редакцією В. Я. Тація, А. Й. Рогожина, В. Д. Гончаренка. – Кол. авторів: В. Д. Гончаренко, А. Й. Рогожин, Р. Д. Святоцький та ін. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 656 с.

3. Історія держави і права України: Підручник. – У 2-х томах. /За ред. В. Я. Тація, А.Й Рогожина, В.Д. Гончаренка – Том 2 – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 580 с.

4. Теория государства и права. Учебник для юридических вузов и факультетов, под ред. проф. С.С. Алексеева. – 3е изд. – Норма, М. - 2004.

5. Цивільне право України: Академічний курс: Підруч.: У двох томах / За заг. ред. Я. М. Шевченко у 2х т. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 520 с.

6. Цивільне право України: Підручник: У 2-х кн. / О.В. Дзера (кер. авт. кол.), Д.В. Боброва, А.С. Довгерт та ін.; За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової. – 2-е вид., допов. і перероб. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – у 2х книгах. – 736 с.